

hangszimbolikában. Így tesz például Mihail Vasziljevics Lomonoszov is: "a nagyszerűség, a hatalmas térség, magasság, az elszörnyedés kifejezésére" az á a legalkalmasabb (Fónagy i. m. 66).

A Sztálin írásmód és kiejtés a sötétnek minősülő a hang révén a Balla által mondott hódolatot, a Török említette tündöklést a beszéd hangjainak szintjén visszavenni látszik. Mint-hogy a helyesírás hagyományon is alapul, Sztálin nevének helyesírása és talán kiejtése sem alakul oly gyorsan, mint magának Sztálinnak a megítélése.

Büky László

Asszimiláció és elkülönülés Gödöllő névadásainak tükrében (1722-1895)

A személynév, család- és utónév együttesében akarva akaratlanul tulajdonságok tulajdonítását jelenti, - hogy tautológiakusan fejezzem ki magam, egy tulajdonítási folyamat, melynek egyik dimenziója az önazonosság, egyénítés, én én vagyok, én Raátz Judit vagyok, és semmiképpen nem más.

A másik dimenziója a valahova való tartozás, a közösséghez, családhoz, nemzethez, másképpen részvétel a közösségre jellemző tulajdonságokból. Mit ér az ember, ha magyar? ez a nemzeti identitástudat; a "mi" Tóthok, mi Kovácsok, mi Raátzok, a mi családjunk, a geneológiai identitástudat.

Mivel a fent jelzett időszak anyagának teljes körű feldolgozása egy nagyobb léptékű munka, ezért jelen előadásomban a névadás, névválasztások tényei alapján, a teljesség igénye nélkül következtetni próbálok e korszakok betelepített, betelepült lakosságának nemzeti asszimilációs ill. identitást védő tendenciájára.

Vizsgálataimat szükségképpen meghatározzák a névanyagok lelőhelyei, a felekezeti anyakönyvek. Ilyenformán a betelepültek megoszlának a három felekezet között, s a betelepülés tényét, az izraelitákat kivéve (akik 1851-ben nagyobb számban települ-

tek be), és azt, amikor az 1860-as években a katolikus anyakönyvekben jegyzik a szülők származási helyét is, csak viszonylagos bizonyossággal tudom nyomonkövetni.

A betelepülés tényére természetesen az anyakönyvi adatok mellett a település történelmi adataiból, kisebb részben a vizsgált időszakban felbukkanó családnevek eredetéből is tudok következtetni, de ezen adatok a "valószínűleg betelepült" kategóriába esnek.

E helyütt nem foglalkozom a nagy számban előforduló magyar betelepítettekkel, betelepültekkel, mivel ez nem a vizsgált jelenség, az asszimiláció tárgyához tartozik.

Am nézzük, milyen gazdasági-társadalmi feltételek vártak az idetelepülőkre.

Gödöllő 1352-től szerepel írásos emlékekben. A település a török megszállás előtt református magyarok által lakott hely volt. A török pusztítás után mindössze öt lakott jobbágytelke maradt.

A fokozatos betelepítések és vándorlások során egyre nő a lakosok száma. 1728-ban a 63 adózó család közül 34 bevándorló, akik többsége Nógrád megyéből érkezett. Az 1784-85-ös összeírások szerint a mind gyakoribb betelepítések hatására a lakosság lélekszáma már 1776-ra nőtt.

De kik is ezek a betelepítettek?

E betelepítési folyamat elindítója és megszervezője Grassalkovich Antal gróf, aki 1743-48-ig fokozatosan szerzi meg Gödöllőt birtokaként. Politikájában tudatos célként szerepelt a tönkrement település benépesítése, felvirágoztatása és a helyi református lakosság katolizálása, mellyel erősíteni kívánta az udvarhoz való lojalitását.

Az általa betelepített magyar családok mellett szép számban találhatunk németeket, felvidéki tótokat, cseheket is. E betelepítéseket az anyakönyvek névanyagában is nyomon követhetjük. Míg a kezdetekben mind a két felekezet anyakönyvében szinte csak olyan magyar családnevekkel találkozhatunk, mint Bagi, Dányi, Répa, Forgács, Varga, Juhász, Huszár, Gedellei, Török, Kis, Nagy, Seres stb., addig az 1750-es évek végétől, főleg a katoli-

kus anyakönyvekben egyre többször jelennek meg német:

Lintner, Ekkerd, Fidler, Brünner, Gruber, Mayer, Tanczinger,
Sommer, Longer, Naizler, Schwarcz, Fritz stb.

vagy szlovák nevek: Hanák, Hajnik, Orel, Szloboda, Voit, Kosz-
teľnik, Hornvák, Malár, Janicsek, Zadár, Krsák, Kozorecz, Opi-
czár.

(A vizsgált időszak anyagában a 2091 féle családnévből mind-
össze 631 magyar eredetű, a többi nagy részben német és szlovák
eredetű.)

Grassalkovich erős katolizációs politikáját bizonyítja az is,
hogy Gödöllőn saját katolikus plébániát alapít. A kastélyká-
polna a kastély építésével együtt 1769-re - a református temp-
lom lebontása után - épül fel.

Gödöllő addig az isaszegi plébánia filiája volt. Szintén Gras-
salkovich építtette a ma is kedvelt búcsújárárhely, Máriabesnyő
katolikus templomát is.

Azonban ezen erőszakos katolizációs folyamatnak a gödöllői ős-
honos református lakosság nagyjából-egészében ellenáll - hiába
erőszakos ráhatás, hiába előnyös ígéretek.

A kedvező gazdasági és emancipációs ígéretekkel viszont a gróf
sikeres katolizációs politikát vitt véghez a betelepített magya-
rok, németek és tótok körében. Természetesen a betelepítettek
mind katolikusok voltak, és amennyiben betelepülésükkel növel-
ték a katolikus lakosság arányszámát, földet, házat és egyéb
kedvezményeket kaptak.

N Ő I N E V E K

IDŐSZAK	KATOLIKUS				REFORMÁTUS				IZRAELITA			
	össz. élnév.	szül. név	szül. évek	szül. évek	össz. élnév.	szül. név	szül. évek	szül. évek	össz. élnév.	szül. név	szül. évek	szül. évek
I. 1722-1750.	57	16	3,56	0,22	374	20	18,7	0,77	-	-	-	-
II. 1751-1775	487	32	15,18	0,60	262	18	14,55	0,85	-	-	-	-
III. 1776-1800.	528	31	17,03	0,68	596	19	31,36	1,25	-	-	-	-
IV. 1801-1825.	446	32	13,93	0,55	620	15	41,33	1,65	-	-	-	-
V. 1826-1850.	627	51	12,25	0,49	711	25	28,44	1,13	-	-	-	-
VI. 1851-1875.	968	72	13,69	0,53	858	30	28,60	1,14	62	34	1,82	0,07
VII. 1876-1895.	1090	69	15,78	0,61	775	29	26,72	1,06	102	55	1,87	0,07
I-III:	4203	104	40,41	0,24	4196	49	85,63	51,58	163	64	2,54	0,05

P É R F I N E V E K

KATOLIKUS				REFORMATUS				IZRAELITA			
korszak	össz. elnev.	felh. nevek	rel. szsz. megterhelés	össz. elnev.	felh. nevek	rel. szsz. megterhelés		össz. elnev.	felh. nevek	rel. megterhelés	absz.
I.	62	15	4,13 0,25	338	21	16,09 0,67	-	-	-	-	-
II.	483	35	13,8 0,55	268	14	19,14 1,12	-	-	-	-	-
III.	562	34	16,52 0,66	590	16	36,87 1,47	-	-	-	-	-
IV.	494	38	12,94 0,52	688	15	45,86 1,83	-	-	-	-	-
V.	656	55	11,92 0,47	751	14	53,64 2,14	-	-	-	-	-
VI.	987	64	15,42 0,61	919	34	27,02 1,08	68	34	-	0,2 0,08	-
VII.	1079	66	16,34 0,65	805	34	23,67 0,94	113	58	-	1,94 0,07	-
I-VII.:	4323	112	38,59 0,23	4359	57	76,47 0,46	181	74	-	2,44 0,04	-

Az itt mellékelt táblázatok is bizonyítják, hogy mind a férfiak, mind a nők esetében a korszakonkénti és felekezetek szerinti keresztelések számában nagy eltéréseket nem találunk. Ezt az összesített adatok is alátámasztják, mely szerint e két korszakban a katolikusoknál 8525, a reformátusoknál 8555 keresztelés történt.

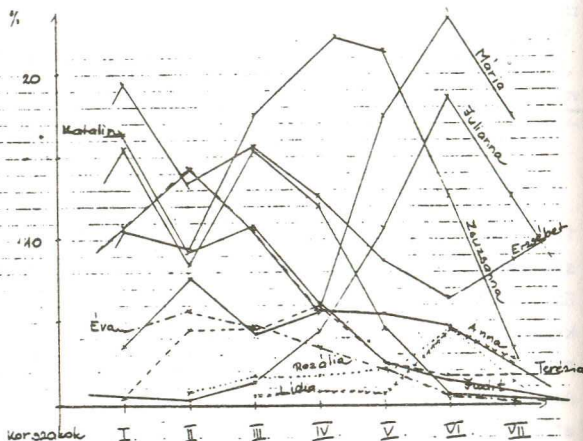
Az I. korszakban a katolikus keresztelések alacsonyabb száma abból adódhat, hogy náluk az anyakönyvezés csak 12 évvel később, 1734-ben kezdődött. A II. korszak viszont a katolikusok javára mutat eltérést. Ezt az indokolhatja, hogy a reformátusok anyakönyvei 1765-74-ig hiányoznak.

Hogy miért? Ezt sem a történeti visszaemlékezések, sem a levéltári anyagok vallomásaiból nem sikerült megfejtenem. Lehet, hogy e hiányzó adatok is az igen tudatos, néha erőszakos katalizálás áldozataivá váltak! De ez egy külön történet!

A továbbiakban a táblázatok számszerű ismertetésétől eltekintve - tendenciákat próbálok érzékeltetni.

A 12 leggyakoribb női név az egész kor anyagát vizsgálva

1. Mária	1343	15,68 %
2. Zsuzsanna	1170	13,66 %
3. Erzsébet	972	11,35 %
4. Julianna	865	10,10 %
5. Anna	585	6,83 %
6. Judit	495	5,78 %
7. Katalin	399	4,66 %
8. Terésia	228	2,66 %
9. Rozália	216	2,52 %
10. Éva	181	2,11 %
11. Lúdia	178	2,07 %
12. Barbara	152	1,77 %

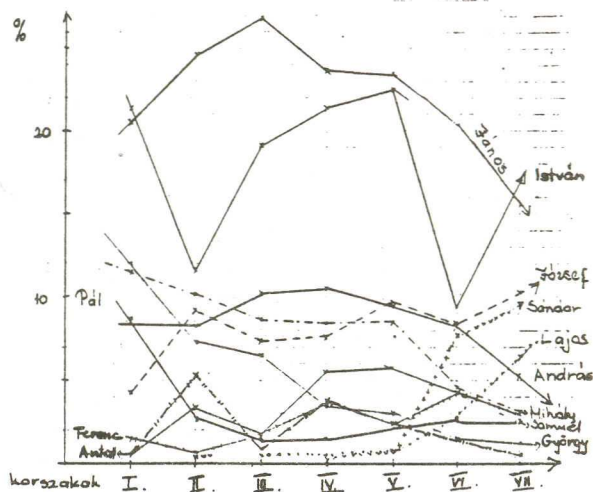

A 12 leggyakoribb női név felekezetek szerinti megoszlásban

<u>KATOLIKUSOK</u>			<u>REFORMATUS</u>			<u>IZRAELITA</u>		
1. Mária	745	17,72 %	Zsuzsanna	1092	26,02 %	Aranka	7	4,29 %
2. Anna	507	12,06 %	Mária	597	14,22 %	Rozália	7	4,29 %
3. Erzsébet	440	10,46 %	Julianna	579	13,79 %	Mária	6	3,68 %
4. Julianna	286	6,80 %	Erzsébet	531	12,65 %	Hani	5	3,06 %
5. Katalin	245	5,82 %	Judit	455	10,84 %	Sali	5	3,06 %
6. Terésia	211	5,02 %	Lúdia	177	4,21 %	Blanka	4	2,45 %
7. Rozália	194	4,61 %	Katalin	152	3,62 %	Cili	4	2,45 %
8. Barbara	150	3,56 %	Éva	104	2,57 %	Fanni	4	2,45 %
9. Ilona	105	2,49 %	Sára	102	2,43 %	Ilona	4	2,45 %
10. Klára	103	2,45 %	Anna	78	1,85 %	Irma	4	2,45 %
11. Éva	77	1,83 %	Kata	62	1,47 %	Margit	4	2,45 %
12. Zsuzsanna	76	1,80 %	Borbála	39	0,92 %	Rebeka	4	2,45 %

A 12 leggyakoribb férfi név az egész kor anyagát vizsgálva

1.	János	1911	21,56 %
2.	István	1695	19,12 %
3.	András	743	8,38 %
4.	József	725	8,18 %
5.	Mihály	574	6,47 %
6.	Sándor	346	3,90 %
7.	György	328	3,70 %
8.	Sámuel	313	3,53 %
9.	Ferenc	289	3,26 %
10.	Pál	236	2,66 %
11.	Lajos	200	2,25 %
12.	Antal	182	2,05 %

A 12 leggyakoribb férfi név felekezetek szerinti megoszlásban

<u>KATOLIKUSOK</u>				<u>REFORMÁTUS</u>				<u>IZRAELITA</u>			
1.	János	765	17,69 %	István	1196	27,43 %	József	10	5,52 %		
2.	József	633	14,64 %	János	1146	26,29 %	Imre	7	3,86 %		
							Sámuel	7			
3.	István	497	11,49 %	András	587	13,46 %	Sándor	6	3,31 %		
4.	Ferenc	272	6,29 %	Mihály	320	7,34 %	Ármin	5	2,76 %		
							Dezso	5			
							Jenő	5			
							Leopold	5			
5.	Mihály	253	5,85 %	Sámuel	294	6,74 %	Dávid	4	2,20 %		
							Gyula	4			
							Ignác	4			
							Lajos	4			
							Mózes	4			
							Oszkár	4			
6.	Antal	179	4,14 %	Sándor	237	5,43 %					
7.	György	175	4,04 %	György	153	3,50 %					
8.	András	156	3,60 %	Lajos	86	1,97 %					
9.	Pál	155	3,58 %	József	82	1,88 %					
10.	Károly	137	3,16 %	Pál	80	1,83 %					
11.	Lajos	110	2,54 %	Márton	25	0,57 %					
12.	Sándor	103	2,38 %	Károly	17	0,38 %					

Szembeötlő, hogy a katolikus és református felekezeteknél korszakokat átívelő preferenciákról beszélhetünk. A katolikusoknál Mária, Anna, Erzsébet; János, József, István; a reformátusoknál Zeuzsanna, Mária, Julianna, Erzsébet, Judit; István, János, András nevek, melyek gyakorisága nem tér el jelentősen a KÁLMÁN BÉLA (A nevek világa, Debrecen, 1989. 48-62.) által felsorolt, e korszakokra jellemző névgyakoriságoktól.

Az izraelitáknál ilyen meghatározó értékű preferenciákkal nem találkozhatunk, sem a keresztény, sem a héber eredetű nevek tekintetében. Ez a statisztikai megoszlás nem kiugró csúcsokat, divatossá vált neveket, hanem igen nagy változatosságot mutat. Itt mind a nőknél, mind a férfiaknál igen nagy arányú a névféleségek száma a névadásokhoz viszonyítva. E sokszínűség, mely érthetővé teszi a kimagaslóan gyakori névválasztások hiányát, egyrészt magyarázható a többdimenziós kulturális hatásokkal (héber, német, magyar), másrészt a nagy számú magyar névválasztással, mely semlegesíti a héber származású nevek gyakoriságát. Az általam itt felsorolt, úgymond "leggyakoribb" 12 női és 12 férfi névnél már megfigyelhető a zsidó családok asszimilációs törekvése. Így pl. igen szép számban szerepelnek a férfi nevek között olyan, a magyarok által kedvelt nevek, mint Gyula, Béla, Jenő, Dezse, Zoltán, vagy a nőknél Margit, Mária, Rozália, Ilona stb.

Persze bőségesen található a névanyagban tipikusan héber eredetű név is. pl. Mózes, Dávid, Ábrahám, József, Illés, Izrael. A nőknél pedig a zsidó női névadásra oly jellemző becéző alakok, mint Hani, Leni, Sali, Cili, Mina, Rezsien, Rezi, Süfi stb. E becéző alakok tendenciaszerűen fordulnak elő. Jelentésük feltehetően arra a védő-óvó érzelmi viszonyulásra utalnak, mely otthonos, kicsinyke, kedves, szeretetre méltó tulajdonságokkal kívánja viselőjét felruházni, mely felnőtt korában is hat. Ezt az anyakönyveknél az anyák neveinek szintén becéző formában történt bejegyzései is bizonyítják: Mori, Koroli, Lizi, Lotti, Juli stb.

1851-től, a zsidó anyakönyvezés kezdetétől a századfordulóig, Gödöllőn a felekezet asszimilációs identitásvédő folyamatai a családnevek alakulásában még jobban megfigyelhetőek. (A pontos

statisztikai feldolgozások folyamatban vannak.)

Konkrétan az izraelita családnevek magyarosításáról kívánok beszélni, mely az asszimiláció egy másik fokozatát jelzi, szemben a magyar utónév adásával. Az általam vizsgált 50 évben összesen 65féle családnevet találtam, melyek eredetük szerint 4 családnevet kivéve (Fülöp, Kőrösi, Szőgyi, Tusák) mind német. E nevekből a századfordulóig 23 családnevet magyarosítottak. Így például az Eisenberger-ből Erdős; a Khon-ból Kürti vagy más családnál Komlós; a Kraus-ból Huszár; a Weisz-ből Vámos; a Weiskopf-ból pedig Vidor lett. A legtöbbször előforduló Spitzer családnevet Sándor-ra, Somló-ra, Solti-ra és Szabó-ra magyarosították.

Két esetben a német név teljes, szó szerinti fordításával találkoztam: az Ehrlich család Erényi, a Schönthal Szép-völgyi lett.

Természetesen a névváltoztatásokat valamiféleképpen asszimilációs jelzésnek vesszük, amelynél nem lehet figyelmen kívül hagyni a millenium előtti, körüli felfokozott nemzeti érzés hatását sem, melyben a zsidóság is részt akart venni, hiszen önmagát csupán felekezeti kívánságként kívánta meghatározni.

Ugyanakkor identitásvédő jelzésnek vehetjük a 65-ből fennmaradó 40 "névmegtartást", sőt azt is, hogy a magyarosítások nem jártak az izraelita hitközségből való kilépéssel. Ez a jelenség az asszimiláció további fokozatát, más minőségét mutatja, mely már a kikeresztelkedés. Ez ebben az időszakban egészen ritkán fordult elő, ami e helyen és korban azt sugallja, hogy a harsányságtól mentes identitásőrzés és a természetes, "lágy" asszimiláció szervesen megférnek egymással.

Reáitz Judit